

Gorizia - Monumento ai Lupi di Toscana sul Monte Sabotino.

OBMEJNI FAŠIZEM – KULTURNA IN SOCIALNA ZGODOVINA

Zbornik povzetkov

Koper, 20. in 21. junij 2016

PROGRAM ZNANSTVENEGA POSVETA IN POVZETKI

Ponedeljek, 20. 6. 2016

Sejna soba Pretorske palače, od 9.30 do 18.00

Torek, 21. 6. 2016

Sejna soba Pretorske palače, od 9.30 do 18.00

**OBMEJNI FAŠIZEM – KULTURNA IN
SOCIALNA ZGODOVINA**

Zbornik povzetkov

Koper, 20. in 21. junij 2016

PROGRAM ZNANSTVENEGA POSVETA IN POVZETKI

Ponedeljek, 20. 6. 2016

Sejna soba Pretorske palače, od 9.30 do 18.00

Torek, 21. 6. 2016

Sejna soba Pretorske palače, od 9.30 do 18.00

Obmejni fašizem – kulturna in socialna zgodovina.
Zbornik povzetkov

Urednik: Egon Pelikan

Tehnična urednika: Alenka Obid, Tilen Glavina

Oblikovanje naslovnice: Alenka Obid

Stavek: Alenka Obid

Založnik: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče,
Inštitut za zgodovinske študije, Univerzitetna založba Annales

Za založnika: Rado Pišot

Elektronska izdaja, dostopno na: www.zrs.upr.si/monografije

Finančna podpora: Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike
Slovenije

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

329.18(450)(082)(0.034.2)

OBMEJNI fašizem - kulturna in socialna zgodovina [Elektronski vir] : zbornik
povzetkov, Koper, 20. in 21. junij 2016 / [urednik Egon Pelikan]. - El. knjiga. - Koper :
Znanstveno-raziskovalno središče, Inštitut za zgodovinske študije, Univerzitetna založba
Annales, 2016

ISBN 978-961-6964-73-9 (pdf)

1. Pelikan, Egon

285095680

VSEBINA

- 5 PROGRAM ZNANSTVENEGA POSVETA
- 9 POVZETKI REFERATOV
- 11 **Jože Pirjevec:** Mussolini in obmejni fašizem
- 12 **Marta Verginella:** Dokončni boj med severnojadranskimi rasami v iredentističnem in fašističnem diskurzu
- 13 **Salvator Žitko:** Italijanski nacionalizem in iredentizem – valilnica za kasnejši nastanek obmejnega fašizma
- 14 **Borut Klabjan:** Vizualizacija obmejnega fašizma: preobrazba podobe Trsta v času med svetovnima vojnama
- 15 **Egon Pelikan:** Tone Kralj in ideološka markacija prostora ob slovensko-italijanski etnični meji. Umetnost med katolicizmom, fašizmom in slovenskim iredentizmom
- 16 **Tomislav Vignjević:** Avantgarda in nova stvarnost – stvar izbire ali vitalnega pomena
- 17 **Gorazd Bajc:** Britanci o fašizmu v Julijski krajini
- 18 **Petra Kavrečič:** Obiskovanje spomenikov prve svetovne vojne
- 19 **Jure Ramšak:** »Avtarkična strogost in italijanska duša«: konstrukcija novega rudarskega mesta Raša v vzhodni Istri (1936–1937)
- 20 **Rok Svetlič:** Filozofski koncept meje in fašizem
- 21 **Vida Rožac Darovec:** »Prvi upor fašizmu v Evropi« - politike spominjanja na Primorskem po drugi svetovni vojni
- 22 **Mateja Režek:** Reprezentacije obmejnega fašizma in antifašizma v slovenskem učbeniškem zgodovinopisju
- 23 **Vanesa Matajč:** Obmejni fašizem v slovenskem romanu
- 24 **Vesna Mikolič:** Jezikovni izraz slovenskega in italijanskega političnega govora v obdobju obmejnega

fašizma

- 25 **Maja Smotlak:** Obmejni fašizem v perspektivi sodobne slovenske pripovedne proze v Italiji (1991–2005)
- 26 **Boris Mlakar:** Fašistična stranka na Primorskem v tridesetih letih in poskus predstavitve njenega slovenskega članstva
- 27 **Milan Pahor:** Miselnost italijanskega fašističnega režima: odnos do Slovencev v Julijski krajini na straneh revije *Italia*
- 28 **Gašper Mithans:** Konvergence in divergence med fašizmom in katolicizmom v Julijski krajini na primeru Katoliške akcije
- 29 **Bojan Godeša:** Obmejni fašizem v času druge svetovne vojne
- 30 **Matic Batič:** Obmejni fašizem in nov koncept *italianità*
- 31 **Blaž Lenarčič:** Sociološka analiza propagande na primeru medvojnega časopisa Nova doba - *L'era nuova*
- 32 **Miha Kosmač:** Življenje in strategije preživetja Primorcev v posebnih bataljonih
- 33 **Renato Podberšič:** Obmejni fašizem in odnos do Judov
- 34 **Marco Reglia:** Persecuzione degli omosessuali nel fascismo di confine
- 35 **Tjaša Žakelj:** Ženske in obmejni fašizem: sociološki pregled nagovarjanja žensk k uresničevanju njihovih družbenih vlog v revijah Edinost in Goriška straža med letoma 1920 in 1928

PROGRAM ZNANSTVENEGA POSVETA

PONEDELJEK, 20. junij 2016

Pretorska palača (sejna dvorana), od 9.30 do 18.00

9.30–9.45

- **Rado Pišot:** Pozdrav udeležencem posveta
- **Egon Pelikan:** Uvodni nagovor in predstavitev posveta

9.45–11.15

Predsedstvo: Jože Pirjevec, Salvator Žitko

- **Jože Pirjevec:** Mussolini in obmejni fašizem
- **Marta Verginella:** Dokončni boj med severnojadranskimi rasami v iredentističnem in fašističnem diskurzu
- **Salvator Žitko:** Italijanski nacionalizem in iredentizem – valilnica za kasnejši nastanek obmejnega fašizma

Premor za kavo (11.15–11.30)

11.30–13.00

- **Borut Klabjan:** Vizualizacija obmejnega fašizma: preobrazba podobe Trsta v času med svetovnjima vojnama
- **Egon Pelikan:** Tone Kralj in ideološka markacija prostora ob slovensko-italijanski etnični meji. Umetnost med katolicizmom, fašizmom in slovenskim iredentizmom
- **Tomislav Vignjevič:** Avantgarda in nova stvarnost – stvar izbire ali vitalnega pomena

Diskusija

Kosilo (13.00–14.30)

14.30–16.00

Predsedstvo: Borut Klabjan, Jure Ramšak

- **Gorazd Bajc:** Britanci o fašizmu v Julijski krajini
- **Petra Kavrečič:** Obiskovanje spomenikov prve svetovne vojne
- **Jure Ramšak:** »Avtarkična strogost in italijanska duša«: konstrukcija novega rudarskega mesta Raša v vzhodni Istri (1936–1937)

Premor za kavo (16.00–16.15)

16.15–18.00

- **Rok Svetlič:** Filozofski koncept meje in fašizem
- **Miha Kosmač:** Življenje in strategije preživetja Primorcev v posebnih bataljonih
- **Mateja Režek:** Reprezentacije obmejnega fašizma in antifašizma v slovenskem učbeniškem zgodovinopisju

Diskusija

19.00

Skupna večerja

TOREK, 21. junij 2016

Pretorska palača (sejna dvorana), od 9.30 do 18.00

9.30–11.00

Predsedstvo: Boris Mlakar, Gašper Mithans

- **Vanesa Matajč:** Obmejni fašizem v slovenskem romanu
- **Vesna Mikolič:** Jezikovni izraz slovenskega in italijanskega političnega govora v obdobju obmejnega fašizma
- **Maja Smotlak:** Obmejni fašizem v perspektivi sodobne slovenske pripovedne proze v Italiji (1991–2005)

Premor za kavo (11.00–11.15)

11.15–12.45

- **Boris Mlakar:** Fašistična stranka na Primorskem v tridesetih letih in poskus predstavitve njenega slovenskega članstva
- **Milan Pahor:** Miselnost italijanskega fašističnega režima: odnos do Slovencev v Julijski krajini na straneh revije *Italia*
- **Gašper Mithans:** Konvergenca in divergenca med fašizmom in katolicizmom v Julijski krajini na primeru Katoliške akcije
- **Bojan Godeša:** Obmejni fašizem v času druge svetovne vojne

Diskusija

Kosilo (12.45–14.15)

14.15–15.45

Predsedstvo: Bojan Godeša, Blaž Lenarčič

- **Matic Batič:** Obmejni fašizem in nov koncept *italianità*
- **Blaž Lenarčič:** Sociološka analiza propagande na primeru medvojnega časopisa Nova doba - *L'era nuova*
- **Vida Rožac Darovec:** »Prvi upor fašizmu v Evropi« - politike spominjanja na Primorskem po drugi svetovni vojni

Premor za kavo (15.45–16.00)

16.00–17.30

- **Renato Podberšič:** Obmejni fašizem in odnos do Judov
- **Marco Reglia:** Persecuzione degli omosessuali nel fascismo di confine
- **Tjaša Žakelj:** Ženske in obmejni fašizem: sociološki pregled nagovarjanja žensk k uresničevanju njihovih družbenih vlog v revijah *Edinost* in *Goriška straža* med letoma 1920 in 1928

Diskusija

18.00

Ogled fotografske razstave o požganih vaseh v Julijski krajini med 2. svetovno vojno (Šmarje pri Kopru), nosilec projekta Vžgano v spominih: Gašper Mithans

POVZETKI REFERATOV

MUSSOLINI IN OBMEJNI FAŠIZEM

Jože PIRJEVEC

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem

Joze.Pirjevec@zrs.upr.si

Avtor bo v svojem referatu o problematiki obmejnega fašizma prikazal njegovo ideološko, kakor tudi izrazno povezanost z odnosom Italijanov iz Primorja, Istre in Dalmacije od šestdesetih let 19. stoletja dalje, s poudarkom na pojavu iredentizma. Pri tem razvija tezo, da gre v bistvu za isto miselno ustrojenost, ki se je od tiste v dobi stare Avstrije razlikovala le v tem, da so bili po letu 1918 Italijani, od leta 1920 pa italijanski fašisti na oblasti. To jim je omogočilo, da so svoj sovražni odnos do Slovencev in Hrvatov lahko spremenili tudi v dejanja.

DOKONČNI BOJ MED SEVERNOJADRANSKIMI RASAMI V IREUDENTISTIČNEM IN FAŠISTIČNEM DISKURZU

Marta VERGINELLA
Univerza v Ljubljani
marta.verginella@guest.arnes.si

Je protislovansko razpoloženje pred in po prvi svetovni vojni prešlo v rasizem? Je ohranilo tipične značilnosti nacionalističnega diskurza, ki se je oblikoval v drugi polovici 19. stoletja, v času nacionalnega spopada italijanskih, slovenskih in hrvaških domoljubov? So bili v protislovanskem diskurzu prisotni predsodki povezani s tradicionalnim odnosom mesto-podeželje? Odgovore bomo poiskali v besedilih liberalnacionalno usmerjenih piscev in ideologov obmejnega fašizma. Stereotip Slovana kot dobrega divjaka, o katerem je pisal razsvetljensko naravnani opat in popotnik Alberto Fortis, se je preoblikoval v stereotip nevarnega soseda in uzurpatorja italijanske zemlje. Slovansko prebivalstvo je kot tuja raja ogrožalo primat in gospostvo Italijanov v severnojadranskem območju. Upočasnitev asimilacije slovanskega prebivalstva znotraj avstro-ogrskih meja je po mnenju ideologov obmejnega fašizma narekovala novo politiko »italijanstva«, dokončen spopad s sosedom. Najbolj odločen zagovornik slednjega je bil Ruggero Fauro Timeus, ki je poudarjal neenakopravnost italijanske in slovenske rase in napovedoval neogibnost spopada: "S Slovani se ne gre v volilni boj. Med dvema sovražnima vojskama, ki sta drugačne rase in jezika, med dvema narodoma, ki se borita do uničenja, ni polemike». Politika fašistične države je zlasti po izbruhu vojne poskušala uresničiti idejo dokončne prevlade nad slovanskim prebivalstvom predvsem tako, da ga je poskušala pobarbariti in razčlovečiti. Odsotnost rasističnih zakonov, ki bi zadevali slovensko prebivalstvo pod italijansko oblastjo, še zdaleč ne pomeni odsotnosti rasističnega vedenja, kajti kot poudarja Giorgio Isreal, rasizem ne sloni le na bioloških, temveč je sestavljen iz skupka kulturnih, duhovnih, psiholoških drž.

ITALIJANSKI NACIONALIZEM IN IRENTIZEM – VALILNICA ZA KASNEJŠI NASTANEK OBMEJNEGA FAŠIZMA

Salvator ŽITKO

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper

salvator.zitko@gmail.com

Ob vprašanju, kaj sta konkretno pomenila irentizem in nacionalizem v Italiji po njeni združitvi, Giovanni Sabbatucci ugotavlja, da je vprašanje odnosov med irentizmom in nacionalizmom vstopalo v pomemben polemičen problem odnosov med starim nacionalizmom risorgimenta demokratičnega in mazzinijanskega izvora ter nedemokratičnim, imperialističnim nacionalizmom iz začetka 20. stoletja, ki je bil temeljnega pomena za nastanek ideološko-političnega sistema predfašistične in fašistične Italije.

Tudi Emilio Gentile, danes ob Sabbatucciju eden najvidnejših poznavalcev fašističnega obdobja ugotavlja, da čeprav se je fašizem rodil po prvi svetovni vojni, nekaj ideoloških in političnih motivov, ki so prispevali k njegovemu nastanku, zasledimo že v nacionalizmu, irentizmu, revolucionarnem sindikalizmu in futurizmu v desetletju pred prvo svetovno vojno. Na oblikovanje fašizma je po njegovem mnenju med drugim vplivala tudi bolj ali manj ponarejena dediščina tém, idealov in mitov, ki so se porajali iz antigiolittejskega odpora intelektualnih skupin, kakršna je bila npr. revija *La Voce*, najvidnejši izraz novega nacionalnega radikalizma, ki so od mazzinijanskega izročila prevzela vizijo risorgimenta kot nedokončane revolucije, ker temu z ozemeljsko združitvijo ni uspelo izpeljati tudi moralnega zedinjenja in nacionalizacije množic.

V tem kontekstu je v pričujočem sestavku izpostavljen v skupini »vocevcov« primer Ruggera Faura Timeusa, ki je zlasti ob svojem članku »*L'irredentismo e gli slavi dell'Istria*« (*La Voce*, 1910) povezoval izročilo risorgimenta z novim nacionalizmom v duhu nespravljive in manihejske nacionalne konfrontacije. Timeusov besednjak, poln nasilja in sovraštva, odraža ne le zaostritev nacionalne borbe v Avstrijskem primorju, temveč tudi novo etnično-politično klimo italijanskega nacionalizma, ki je temeljila na preseganju demokratičnih in liberalnih vrednot ter se zavzemala za idejo moči in ekspanzionistične avtoritarne države.

VIZUALIZACIJA OBMEJNEGA FAŠIZMA. PREOBRAZBA PODOBE TRSTA V ČASU MED SVETOVNIMA VOJNAMA

Borut KLABJAN

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem
Borut.Klabjan@zrs.upr.si

Referat ima namen analizirati nekatera vprašanja, ki se ukvarjajo z ideološko markacijo prostora prek arhitekturnih sprememb kulturne krajine na območju Julijske krajine v času med svetovnimi vojnami. Posebna pozornost bo namenjena mestu Trst, ki je predstavljal politični center regije, a tudi »izložbo« za dosežke novega režima. Analiza vključuje objekte, kot so na primer t. i. Svetilnik zmage, največji svetilnik na Jadranu, postavljen leta 1927 kot simbol zmage nad Avstro-Ogrsko, tržaški rimski amfiteater, ki naj bi izražal rimskost mesta in tako legitimiral pripadnost Italiji, tržaško univerzo, ki jo je nacionalistična retorika predstavljala kot "utrdbo" italijanske civilizacije, grič svetega Justa, na območju katerega je bil po prvi svetovni vojni urejen park spomina in kjer so leta 1935 postavili spomenik padlim italijanskim vojakom v Veliki vojni. Na podlagi pričujoče analize želi raziskava preučiti, kako so se gesla in pojmi italijanskega nacionalizma utelešala v kulturni krajini mesta, ki je imela pomembno vlogo pri preobrazbi identitete kraja in njenega prebivalstva.

**TONE KRALJ IN IDEOLOŠKA MARKACIJA PROSTORA OB
SLOVENSKO-ITALIJANSKI ETNIČNI MEJI**
**Umetnost med katolicizmom, fašizmom in slovenskim
iredentizmom**

Egon PELIKAN

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem

Egon.Pelikan@zrs.upr.si

Stara politična meja je po prvi svetovni vojni z Rapalsko pogodbo leta 1920 dokončno izginila, etnično mejo pa je režim po letu 1922 v kontekstu »obmejnega fašizma« sistematično prilagajal politični. Poleg različnih antirežimskih aktivnosti Tajne krščanskosocialne organizacije je v tem času nekdo izmed njenih članov očitno prišel na prav posebej originalno idejo: narisati »izgubljeno« etnično mejo v prostoru nacionalno-političnega spopada.

V času med vojnama je v prostoru Julijske krajine ena od značilnih, prepoznavnih govoric spopada za prostor, slovenska ideološka nacionalna markacija, kot jo je realiziral slikar Tone Kralj v sodelovanju s Tajno krščanskosocialno organizacijo, tj. primorsko duhovščino in krščanskosocialnim gibanjem.

Gre za fenomen ideološke markacije, ki s tako sistematičnim cerkveno-slikarskim »pokritjem« etnično izpostavljenega obmejnega prostora v Evropi nima primerjave. Govorico slikarja Toneta Kralja je bilo v času, ko je nastajala, mogoče brati tudi nepismenim ali v specifičnem položaju Slovencev v Julijski krajini pod fašizmom - na nepismenost obsojenim. Katoliška, narodna in socialna ideja so se spojile v subverziven ustvarjalni preplet in vsaka od primorskih cerkva, ki jih je v več kot pol stoletja poslikal Tone Kralj (približno 50), je istočasno iredentistična, nacionalistična in antifašistična markacija slovenskega etničnega prostora.

Prispevek predstavlja fenomen te obmejne zgodbe iz različnih perspektiv.

AVANTGARDA IN NOVA STVARNOST – STVAR IZBIRE ALI VITALNEGA POMENA

Tomislav VIGNJEVIĆ

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem

Tomislav.Vignjevic@zrs.upr.si

V obdobju po prvi svetovni vojni se je na obmejnem pasu med Slovenijo oziroma tedanjo Jugoslavijo in Italijo na področju likovne umetnosti odvijalo nekakšno sobivanje ali bolje rečeno tekmovanje slogov, ko so različni ustvarjalci in umetniške skupine s slogom in z njim povezanim nazorom povsem nazorno poudarjale poleg umetniške tudi svojo ideološko in politično orientacijo. Tako se slogovna diverziteteta v tej regiji zagotovo veže tudi na etnično in politično pripadnost umetnikov, ki so s svojim izborom in izgradnjo lastnega sloga tudi povsem jasno izpostavljali svoja politična stališča. Slovenski ustvarjalci v tej regiji so tako, v nasprotju z italijanskim futurizmom, izpostavljali konstruktivistični slog (A. Černigoj in njegov krog) ali pa slog, ki ga povezujemo z novo stvarnostjo v Nemčiji, kar je značilno za delovanje Vena Piona, ter na ta evidentno poudarjali in izpostavljali (poleg umetniških) tudi svoja politična in ideološka prepričanja.

BRITANCI O FAŠIZMU V JULIJSKI KRAJINI

Gorazd BAJC
Univerza v Mariboru
gorazd1.bajc@gmail.com

Pri ocenjevanju britanskih pogledov na fašizem v Julijski krajini moramo upoštevati v prvi vrsti odnose Velike Britanije do tedanje Italije. Več avtorjev je prikazalo, da le-ti niso bili povsem enoznačni, bili pa so vse do krize zaradi italijanske vojne agresije proti Etiopiji (Abesinska vojna med letoma 1935 in 1936) na splošno pozitivni. Analiza primarnih virov, ki jih hrani osrednji arhiv v Londonu (The National Archives, Kew), nam pokaže, da so bili britanski diplomati seznanjeni s protislovensko oziroma protislovansko politiko fašističnega režima na Primorskem in v Istri, so pa jo presojali v luči širšega mednarodnega konteksta in naklonjenosti do Mussolinija. Podobno bi lahko rekli kar se tiče britanskih obveščevalnih služb. Prve spremembe je možno zaznati leta 1937, še bolj pa od naslednjega leta dalje, po anšlusu, še najbolj pa potem ko Mussolini napove vojno Veliki Britaniji in Franciji (junija 1940).

OBISKOVANJE SPOMENIKOV PRVE SVETOVNE VOJNE

Petra KAVREČIČ

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem

Petra.Kavrecic@zrs.upr.si

Prva svetovna vojna je močno zaznamovala politične, ekonomske in socialne razmere v Evropi. V prispevku bo predstavljen fenomen, ki se je v Evropi pojavil tudi kot posledica vojne. Govorimo o postavitvi in obiskovanju spomenikov oziroma obeležij, ki so bili po vojni postavljeni anonimnim vojakom na območjih (ni pa nujno), kjer so potekali spopadi. Gre za obliko turizma, t.im. temačni turizem (*»dark tourism«/«thanatourism«*), ki sicer ni pojav začetka 20. stoletja, vendar je v tem obdobju na vzhodni italijanski meji pridobil nove »vsebine«.

Obravnani bodo razlogi in motivi za postavitve tovrstnih obeležij ter vloga in interes italijanske oblasti pri spodbujanju obiskovanja in obeleževanja grobnic oziroma spomenikov, ki so jih postavljeni na italijansko-avstrijskem bojišču prve svetovne vojne. Nova italijanska vzhodna meja, to je območje, ki je bilo po vojni priključeno Kraljevini Italiji, je predstavljala tudi novo etnično in državno mejo. Območja, kjer so začeli postavljati impozantne spomenike in spominske parke »herojem« protiaavstrijskega boja in kjer so opravljali komemoracijske rituale, so služila tudi kot pokazatelj in afirmator (italijanske) nacionalne identitete in utrditve oblasti v priključenih pokrajinah.

»AVTARKIČNA STROGOST IN ITALIJANSKA DUŠA«: KONSTRUKCIJA NOVEGA RUDARSKEGA MESTA RAŠA V VZHODNI ISTRI (1936–1937)

Jure RAMŠAK

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem

Jure.Ramsak@zrs.upr.si

Po uvedbi mednarodnih ekonomskih sankcij proti Italiji po njenem napadu na Etiopijo (1935) in v času priprav na novo teritorialno ekspanzijo je Mussolinijev režim v navezi s pomembnimi industrijskimi faktorji začel kampanjo za doseganje nacionalne avtarkije, predvsem kar se tiče ključnih strateških surovin in proizvodov. Mednje se je v prvi vrsti uvrščal tedanji ključni energent premog, katerega večja nahajališča so bila omejena le na Sardinijo in Istro, zaradi česar so na obeh perifernih območjih v drugi polovici tridesetih let izrazito povečali izkop in postavili urbana središča za tisoče doseljenih rudarjev in njihovih družin. V svojem prispevku bom predstavil »prvo mesto avtarkije«, kot je novo mesto Raša (*Arsia*) v bližini Labina razglašala uradna propaganda po zaključku njene le leto in pol dolge izgradnje novembra 1937. Poleg posebnosti mešanice modernistično-liktorsko-artdekojevsko-vernakularnega arhitekturnega stila Gustava Pulitzer Finalija bo poudarek na razčlenitvi ideoloških elementov, ki so bili v ozadju izgradnje in reprezentacije tega novega mesta »na obrobju italijanske civilizacije«. Kljub izrazitemu podrejanju utilitarnosti in strogi socialni hierarhiji, ki jo odraža že urbanistična zasnova, so v ozadju političnih in ideoloških diskurzov, katerih nosilci so bili istrski in tržaški fašistični funkcionarji kot tedanji minister javnih del Giuseppe Cobolli Gigli, zaznavni elementi, zaradi katerih lahko simbolno podobo novega mesta beremo ne le v splošni antropologiji fašizma, ampak tudi v njegovi obmejni različici, pogojeni s prisotnostjo Drugega, »tujerodnega« prebivalstva.

FILOZOFSKI KONCEPT MEJE IN FAŠIZEM

Rok SVETLIČ

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem

Rok.Svetlic@zrs.upr.si

Fašizem je eksces nauka o nravni substanci. Njen vznik narekujejo pojmovni razlogi, saj individualistično pojasnjevanje sobivanja, utemeljeno na konceptu družbene pogodbe, trči ob nepremagljive težave. Če je v okviru kontraktualizma posameznik pojmovno pred skupnostjo, nauk o nravni substanci to razmerje obrne. Človek se brez pripadnost le-tej znajde v pravno-moralnem vakuumu, saj ne obstajajo umna pravila sobivanja nasploh – kot je učilo razsvetljenstvo –, pač pa le nemško, italijansko itd. pravo, utemeljeno v narodovi podstati. Če je ta opredelitev na začetku 19. stoletja zapolnjevala teoretsko vrzel in zgolj pojasnjevala obstoječe stanje, dobi v 20. stoletju podobo Projekta. Ustvari naj se nov svet, ki stavi na čistost tistega, kar daje vrednost vsemu: nravne substance. Hegel piše, da »Vrednost individuov sloni torej na tem, da so primerni duhu ljudstva« in da je človekova »najvišja dolžnost je biti član države«. Ta zahteva je v fašizmu prignana do skrajnosti: vse identitete, ki se ne zlijejo z nravno substanco, povzročajo sub-optimalno funkcioniranje Celote. V stanju ekstremne geostrateške kompetetivnosti na začetku 20. stoletja to pomeni, da ogrožajo sam njen obstoj. Poseben status imajo obmejne manjšine, ki predstavljajo (za razliko od npr. Judov) geografsko lokalizirano motnjo. Ker na istem območju ne moreta obstajati dve nravni substanci sočasno – podobno kot v fiziki ne moreta biti sočasno na istem mestu dve telesi – iz tega sledi, da že goli obstoj manjšine postavlja pod vprašaj obstoj države na nekem teritoriju. Sprememba pripadnosti nravni substanci, tj. projekt raznarodovanja, je *sine qua non* geografske dovršitve države, tj. zavarovanja njenih meja.

»PRVI UPOR FAŠIZMU V EVROPI« - POLITIKE SPOMINJANJA NA PRIMORSKEM PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Vida ROŽAC DAROVEC

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem

Vida.RozacDarovec@zrs.upr.si

Zgodovinski spomin in zgodovina Primorske kot obmejnega območja sta zaznamovana z viktimizmom vseh tu živečih etnij, slovenske, italijanske in hrvaške. Istrska vstaja l. 1943 in priključitev Reke, Istre in Slovenskega Primorja Jugoslaviji 1945, so v povojni Jugoslaviji postali ključni poudarki v zgodovinopisju in spominskih praksah. Ključne besede historiografske naracije so: »odpor in zmaga nad fašizmom«, »narodna osvoboditev« in »združitev Primorske z matično domovino«.

Na italijanski strani strani je osrednji problem nacionalne zgodovinopisne naracije »izguba velikega dela Julijske krajine«, »veliki eksodus«, »nepravični mir«.

Poleg zgodovinopisja so temu procesu sledile tudi druge politike spominjanja kamor sodijo komemorativne prakse, obletnice, spomeniki, medijski diskurz, učbeniki, muzeji, arhivi ..., ki so imeli v Socialistični Jugoslaviji jasno ideološko konotacijo in politično rabo.

V referatu bodo predstavljeni kraji spomina in druge spomske prakse, ki slavijo primorski upor fašizmu in je ena najpomembnejših ideoloških stalnic primorskega prostora, ki so obdržale svojo vlogo tudi v spremenjenih političnih razmerah, ko je Slovenija postala samostojna država.

REPREZENTACIJE OBMEJNEGA FAŠIZMA IN ANTIFAŠIZMA V SLOVENSLEM UČBENIŠKEM ZGODOVINOPISJU

Mateja REŽEK

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem

Mateja.Rezek@zrs.upr.si

Zgodovinski učbeniki so eden prvih stikov posameznika z zgodovino, za marsikoga ostanejo celo edini stik z njo. Četudi se pod vplivom različnih dejavnikov posameznikovi pogledi na preteklost kasneje spremenijo, ostanejo sledovi zgodovinskih učbenikov trajni, zato bi težko precenili njihov pomen pri oblikovanju zgodovinske zavesti.

Referat bo z vidika reprezentacij fašizma in antifašizma na Primorskem oz. v nekdanji Julijski krajini analiziral slovenske zgodovinske učbenike za osnovne in srednje šole od konca druge svetovne vojne do danes. Sistematični sprehod skozi učbenike ponuja zanimiv vpogled v razvoj slovenskega učbeniškega zgodovinopisja, ki ga lahko spremljamo tudi skozi dva različna družbeno-politična sistema. V obdobju socializma, zlasti v prvih povojnih desetletjih, pri obravnavi učbenikov ne moremo mimo velikega zanimanja komunistične partije za vzgojo in izobraževanje, v tem okviru zlasti za zgodovino, ki je bila pomembno orodje legitimizacije povojne oblasti. Ena od ključnih legitimizacijskih točk komunistične partije je bil prav antifašizem, znotraj katerega je morala imeti partija absolutni primat. Pričakovali bi torej, da bodo reprezentacije primorskega antifašizma v »socialističnih« učbenikih enostranske, toda ta pričakovanja se uresničijo le deloma. Rezultat prehoda skozi učbenike je dejansko veliko bolj presenetljiv: zgodovine Slovencev izza rapalske meje v njih tako rekoč ni, celo fašističnega nasilja nad njimi ne, zato bo referat analiziral tudi širše okoliščine nastajanja zgodovinskih učbenikov v obdobju socializma. Percepcija zgodovine Slovencev izven matice se je začela v učbeniškem zgodovinopisju spreminjati šele v osemdesetih letih, še odločnejši prelom v tem pogledu pa se je zgodil po osamosvojitvi Slovenije.

OBMEJNI FAŠIZEM V SLOVENSKEM ROMANU

Vanesa MATAJC
Univerza v Ljubljani
vanesa.matajc@guest.arnes.si

Fašistični režim je na obmejnem teritoriju med Kraljevino Italijo in Kraljevino SHS v radikalnejše načine preoblikoval predfašistično italijansko politiko unitarističnega nacionalizma (Leerssen). Temu je nasprotovala praksa slovenskega separatističnega nacionalizma (Juvan) v modelu »Kulturnation«, ki se je v obmejnem prostoru okrepila po priključitvi teritorija slovenske Primorske h Kraljevini Italiji. Prispevek se bo nanašal na model »bližnje kolonije« (proximate colony; Donia), z vidika katerega (vzdrževanje razlik s koloniziranim slovanskim »drugim«) je italijanski fašizem na priključenem teritoriju izvajal kolonizacijske strategije, ter na odmik od tega modela, ki se prilagaja sami obmejnosti teritorija: zdi se, da ta odmik vzpostavljajo strategije italianiziranja (vsaj teoretično zabrisovanje razlik s koloniziranim »drugim«), ki jih implicira politično-ideološka fašizacija vsakdanjega življenja. Na tej podlagi bo prispevek obravnaval razmerja med političnoideološko- in nacionalno-odporniški praksami slovenskega kulturnega prostora ter strategijami fašistične politike poitalijančevanja v obmejnem prostoru do kapitulacije fašistične Italije l. 1943; in sicer predvsem na gradivu literarnih reprezentacij (izbrana pripovedna besedila F. Bevka, D. Drndić, C. Kosmača, D. Lokarja, M. Mercina, B. Pahorja, N. Pirjevec, A. Rebule), ki tematizirajo izkušnje posameznic in posameznikov iz različnih družbenih skupin oz. različnih vidikov vsakdanjosti z obmejnim fašizmom.

JEZIKOVNI IZRAZ SLOVENSKEGA IN ITALIJANSKEGA POLITIČNEGA GOVORA V OBDOBJU OBMEJNEGA FAŠIZMA

Vesna MIKOLIČ

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem

Vesna.Mikolic@zrs.upr.si

V prispevku nas bo zanimal jezikovni izraz nekaterih slovenskih in italijanskih politikov, relevantnih za obdobje obmejnega fašizma, kot so Slovenci Engelbert Besednjak, Josip Vilfan in Virgil Šček ter Italijan Francesco Giunta. Na osnovi korpusa njihovih političnih govorov bomo analizirali ključne besede in osnovne diskurzivne strategije fašistične politike in uporniških nacionalističnih gibanj med obema vojnama. Na tak način se nam bo jezik političnih govorov pokazal kot izraz idejne/ideološke naravnosti njihovih avtorjev, obenem pa se nam bo razkrila paleta kulturnih vrednot družbe med obema vojnama, kakor so bile razvidne skozi jezikovno rabo. S pomenoslovno analizo posameznih besed in njihovih pomenskih polj ter analizo diskurzivnih strategij, vezanih na te pomene, npr. analizo tipične metaforizacije, modifikacije intenzitete pomena ipd., v obravnavanih slovenskih in italijanskih besedilih bomo lahko prišli do zanimivih primerjav med pomenskimi izhodišči in diskurzivnimi strategijami fašizma na eni strani in nacionalističnih in antifašističnih gibanj na drugi.

OBMEJNI FAŠIZEM V PERSPEKTIVI SODOBNE SLOVENSKE PRIPOVEDNE PROZE V ITALIJI (1991–2015)

Maja SMOTLAK

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem

Maja.Smotlak@zrs.upr.si

Zgodovinsko dogajanje, ki pretrese neko skupnost, se običajno dolgo ohranja v kolektivnem spominu in se prelije v najkvalitetnejše literarne predelave ter upodobitve šele nekaj let po svojem izteku. Tako je veljalo za Tolstojev roman *Vojna in mir*, ki je nastal po približno šestdesetih letih od rusko-francoske vojne, o kateri pripoveduje in v času katere avtor še sploh ni bil rojen.

Eno izmed najbolj travmatičnih zgodovinskih obdobij za Slovence v Italiji je bil nedvomno fašizem, ki se je za Primorsko začel prej kot za preostanek slovenskega naroda in ji odžrl celih petindvajset let. O slovenskih avtorjih, ki so upodabljali fašizem tik po njegovem propadu in koncu 2. svetovne vojne, je bila napisana že marsikatera študija. Vprašanje, ki pa še ni bilo raziskano, je, kako v zadnjih dvajsetih letih s časovno in generacijsko oddaljenostjo doživljajo in upodabljajo fašizem v pripovedni prozi sodobni slovenski pisci v Italiji, rojeni po letu 1945, ki fašizma niso doživeli na lastni koži. Kako pogosto se ta tema sploh še pojavlja v njihovih delih? Kateri s fašizmom povezani dogodki in osebnosti se ohranjajo v literariziranem kolektivnem spominu mlajših generacij? Ali je danes fašizem dojet kot del preteklosti ali kot nekaj, kar še ni povsem premagano?

FAŠISTIČNA STRANKA NA PRIMORSKEM V 30. LETIH 20. STOLETJA IN POSKUS PREDSTAVITVE NJENEGA SLOVENSKEGA ČLANSTVA

Boris MLAKAR
Inštitut za novejšo zgodovino
boris.mlakar@inz.si

Avtor je na podlagi obširnega arhivskega gradiva napravil sistematični prikaz organiziranosti fašistične stranke (PNF) na celotnem slovenskem etničnem ozemlju Julijske krajine, in sicer za stanje v sredini 30. let. V ospredje je postavil pregled vseh fašijev, predstavitev njihovih vodstev in števila članov, pri čemer je upošteval tudi članstvo v posameznih strankarskih segmentih oziroma pridruženih organizacijah. Le-te so kot celota s svojo množičnostjo, z zunanjim bliščem in propagandnim vitalističnim nastopanjem skušale ustvarjati vtis legitimnosti režima tudi v povsem slovenskih krajih. V kolikor mu je omogočalo nesorazmerno ohranjeno gradivo, je skušal identificirati delež Slovencev v vodstvih fašijev kot tudi njihovo celotno število v stranki ter še njihovo poklicno, starostno in spolno strukturo. Pri slednjem je zaradi omenjenega stanja gradiva uporabil metodo predstavitve vzorcev oziroma najbolj zanimivih primerov.

MISELNOST ITALIJANSKEGA FAŠISTIČNEGA REŽIMA Odnos do Slovencev v Julijski krajini na primeru pisanja o fašistični politiki in ideologiji na straneh revije *Italia* v letu 1929

Milan PAHOR
milan.pahor48@gmail.com

Nerazumevanje, omejevalni ukrepi, pravo zatiranje so bili na dnevnem redu v letih 1918-1922. Nato je od oktobra 1922 dalje fašistična stranka (Partito nazionale fascista –PNF), ko je sicer prišla legalno na oblast v Italiji, zaostрила nasilje do neslutnih višin. Fašitično nasilje proti Slovincem in Hrvatom v tedanji Julijski krajini je postalo zakon. V zadnji fazi je hotel režim popolnoma zbrisati slovenski narod z zemljevida Italije.

Temu so fašistični ideologi rekli “bonifica etnica” in “fascismo bonificatore”.

T.i. čiščenje na narodnem, političnem, gospodarskem, kulturnem, medijskem, verskem in šolskem področju je bil torej cilj fašistične politike. Recept je predvideval popolno čiščenje. Beseda čiščenje oziroma etnično čiščenje se je v zadnjih letih XX. stoletja uporabljala v zvezi z dogodki na ozemlju bivše Jugoslavije, Slovenci imamo pri tem nezavidljiv primat, da smo doživeli etnično čiščenje že pred mnogimi desetletji.

Opis fašistične ideologije in odnos do slovenske in slovanske prisotnosti v tedanji deželi Julijski krajini (oziroma Primorske in Istre) nam nudi serija prispevkov v reviji *Italia*, letnik 1929. Serija prispevkov nosi naslov “Politica di confine”.

Pregled vsebine nam podrobno ponazori poglede in namene fašističnega režima do t.i. “reševanja” problema slovenske oziroma slovanske prisotnosti v mejah tedanje italijanske države.

KOLIZIJE MED FAŠIZMOM IN KATOLICIZMOM NA PRIMERU KATOLIŠKE AKCIJE V JULIJSKI KRAJINI IN V DRAVSKI BANOVINI

Gašper MITHANS

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem

Gasper.Mithans@zrs.upr.si

Relacije med posameznikom in družbo, zlasti njenimi institucijami, so privilegirano mesto za opazovanje mehanizmov moči. Takšen eklatanten primer je Katoliška cerkev v 1930-ih letih v Julijski krajini ter v Dravski banovini. Z naraščajočim vplivom politike in nacionalizma na vsakdanje življenje, so se spreminjale tudi religiozne prakse in javni diskurz Katoliške cerkve na obeh straneh meje. Tako je prišlo do sodelovanja med glavnimi akterji Katoliške cerkve v Julijski krajini s fašisti ter avtoritarne in deloma celo totalitaristične programske usmeritve obeh Katoliških akcij kot poskusom rekatolizacije vernikov in stvaritvijo »novega človeka«. V tem okviru je potrebno obravnavati italijansko Katoliško akcijo, slovensko Katoliško akcijo in primorske krščanske socialce, ki so zahtevali ustanovitev samostojnega »slovenskega« odbora Katoliške akcije v Julijski krajini. Primerjava teh organizacij oz. skupin pa omogoča analizo načinov delovanja na religioznem polju, zlasti političnih relacij med glavnimi akterji v Katoliški cerkvi in »laiki«, od različnih tehnik upora do pogostejšega ohranjanja »klerikalne« *forme mentis*.

OBMEJNI FAŠIZEM V ČASU DRUGE SVETOVNE VOJNE

Bojan GODEŠA
Inštitut za novejšo zgodovino
bojan.godesa@inz.si

Na posvetu bom predstavil odnos predvojne politične elite v Dravski banovini do fašizma in italijanske okupacije ter aneksije Ljubljanske pokrajine. V tem kontekstu bo osvetljeno (predvsem) delovanje največje predvojne politične stranke na Slovenskem. SLS na pred večer okupacije, kjer bo predstavljen tudi njen ideološko nazorski profil.

FAŠIZEM IN NOV KONCEPT *ITALIANITÀ*

Matic BATIČ

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem

Matic.Batic@zrs.upr.si

Razprava obravnava odnos med italijanskim fašizmom in konceptom italijanskosti. Slednjega lahko opredelimo tako deskriptivno, se pravi kot tiste zgodovinske, jezikovne, kulturne, ozemeljske in druge značilnosti, ki opredeljujejo Italijane kot narod, kot tudi normativno, torej kot kulturni model, katerega naj bi italijanska nacija šele dosegla. V fašistični ideologiji je odločilno vlogo odigrala predvsem *italianità* v drugem pomenu besede. Osrednji cilj fašistične politike je bilo celostno preoblikovanje značaja italijanskega naroda oz. nastanek novega tipa italijanskosti. Pri tem se je fašizem do določene mere naslanjal na tradicijo *risorgimento*, pomembnejši pa je bil vpliv avantgardnih intelektualnih gibanj iz začetka 20. stoletja (futurizem, revija *La Voce*, Sorelov revolucionarni sindikalizem). Novega Italijana naj bi opredeljevalo zavračanje vrednot meščanske družbe (liberalnost, materialno udobje) ter radikalni vitalizem, ki se je najjasneje kazal v pripravljenosti na bojevanje. Fašistični model nacionalnosti ni bil rasistično zamejen, temveč je imel ambicijo postati nov civilizacijski model, ki bo uspešno rešil krizo modernega človeka. Nov normativni model italijanskosti je režim želel uresničiti preko totalitarne družbene preobrazbe, pri čemer se je posluževal različnih mitov, predvsem mita o Rimskem imperiju (*romanità*).

SOCIOLOŠKA ANALIZA PROPAGANDE NA PRIMERU MEDVOJNEGA ČASOPISA NOVA DOBA - L'ERA NUOVA

Blaž LENARČIČ

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem
blaz.lenarcic@zrs.upr.si

V Julijski krajini sta v času med obema vojnama ideologija in posledično politična praksa fašizma ustvarili posebno obliko imenovano obmejni fašizem (*fascismo di confine*). Pri tem je imela pomembno vlogo tudi (fašistična) propaganda, ki je med drugim potekala preko tiskanih medijev. Eden izmed pomembnejši časopisov takratnega obdobja je bil *Nova doba – L'era nuova*, ki je izhajal v obdobju 1921 – 1941. V prispevku bo na primeru tega časopisa opravljena sociološka analiza elementov (fašistične) propagande. In sicer bo najprej predstavljen idealni tip (M. Weber) fašistične propagande, nato pa bodo s pomočjo analize diskurzivnih praks prikazani in ovrednoteni primeri najbolj izstopajočega ideološkega diskurza nagovarjanja bralcev časopisa *Nova doba – L'era nuova*.

ŽIVLJENJE IN STRATEGIJE PREŽIVETJA PRIMORCEV V »POSEBNIH BATALJONIH« ITALIJSKE VOJSKE (1940–1943)

Miha KOSMAČ

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem

Miha.Kosmac@zrs.upr.si

Prispevek na podlagi različnega arhivskega gradiva (dnevniških zapisov, spominov, vlog za priznanje statusa borca) in ustnih pričevanj, obravnava t. i. zgodovino »malega človeka« in deloma tudi strategije preživetja Primorcev v »posebnih bataljonih« italijanske vojske.

Prvi »posebni bataljoni« so pričeli nastajati po 10. juniju 1940 oz. italijanski vojni napovedi Franciji in drugi tik pred napadom na Jugoslavijo v aprilu 1941. Tretji »posebni bataljoni« so nastajali konec leta 1942 in v februarju ter marcu leta 1943 z namenom internacije in nadzorovanja Primorcev in Istranov iz Julijske krajine, ki so jih imeli za »nezanesljive«. Na ta način so nameravale takratne fašistične oblasti tudi omejiti upor v Julijski krajini. Pri obravnavi smo se zaradi ustnih pričevanj, ki so bila zbrana med Primorci, osredotočili samo na njih.

Velja omeniti, da lahko s pomočjo objavljenih spominov nekdanjih pripadnikov »posebnih bataljonov« ugotovimo, da je bilo med Primorci še zlasti razvito tovarištvo. Kljub temu, da ga ne smemo idealizirati, je bilo le-to pomembno predvsem z vidika povezovanja, spodbujanja in medsebojnega varovanja. Življenje v »posebnih bataljonih« je bilo večkrat odvisno že od samega kraja namestitve, lokalnih razmer, stopnje informiranosti o poteku vojne ipd. V prispevku bo analiziran tudi preplet individualnih in kolektivnih strategij preživetja Primorcev, ki so jih razvili na različnih delih Italije, kjer so bili nastanjeni »posebni bataljoni«. Preplet bo obravnavan na podlagi treh glavnih tematik: odnos Primorcev do nadrejenih in do lokalnega prebivalstva ter analiza razmer znotraj »posebnih bataljonov«.

OBMEJNI FAŠIZEM IN ODNOS DO JUDOV

Renato PODBERSIČ
Študijski center za narodno spravo
renato.podbersic@scnr.si

Fašistična Italija je bila skupaj z nacistično Nemčijo soodgovorna za mnoga sramotna dejanja, tudi proti Judom. Konec tridesetih let je vzpostavila model totalitarne družbe na rasistični osnovi, prav tako kot Nemčija.

Za Jude v Julijski krajini je bila uvedba rasne zakonodaje v začetku leta 1938 dvojna travma. Prvič, ker so bili - mnogi - pred prvo svetovno vojno vključeni v iredentistično gibanje in celo protagonisti le-tega, in so zato menili, da so končno »enaki« drugim. Drugič, ker so menili, da v Italiji ni antisemitizma, za razliko od Nemčije ali Avstrije ali drugih dežel, od koder so prihajali njihovi predniki. V Julijski krajini sta vladali čustvi nacionalizma in etnocentrizma oziroma tako imenovanega »mejnega fašizma« (ital. *fascismo di confine*), ki je bil od vsega začetka mnoge rasistične poteze. Tako je tržaška in goriška javnost nekako sprejela vse protijudovske ukrepe, ker je bila navajena do takrat sprejemati marsikaj, tudi ne povsem logičnega.

Med fašistične ukrepe proti italijanskim Judom je sodilo tudi črtanje iz seznamov PNF in odpust iz fašistične milice. Ukrep je jeseni 1938 zadel Jude v vseh italijanskih pokrajinah. Tako je tržaški fašistični sekretar Emilio Grazioli poročal na sedež PNF v Rimu, da izključevanje v Trstu poteka zelo odločno in brez usmiljenja proti pripadnikom judovske rase. Prav vse Jude iz Julijske krajine naj bi namreč izključili iz stranke.

PREGANJANJE ISTOSPOLNO USMERJENIH V PROSTORU OBMEJNEGA FAŠIZMA

Marco REGLIA
marcoreglia@gmail.com

Il rapporto tra fascismo e mascolinità e la sua devianza è stato oggetto di attenzioni storiografiche solo nel corso di questo millennio: Lorenzo Benadusi nel 2005 e Gianfranco Goretti con Tommaso Giartosio nel 2006 hanno approcciato ex novo il rapporto tra la mascolinità deviante, spesso identificata con l'omosessualità e l'ideologia fascista, avvalendosi prevalentemente delle fonti documentali presenti nell'Archivio centrale dello Stato e in qualche caso, come il testo di Goretti, di alcune fonti orali.

Attraverso un significativo apporto di fonti orali e le ricerche negli archivi periferici dell'ex stato fascista l'approfondimento del rapporto tra fascismo e mascolinità deviante nel territorio della ex Venezia Giulia ha permesso di individuare alcuni elementi che resero diverse queste terre dal resto della penisola anche nell'ambito della mascolinità.

Nel mio intervento vorrei porre l'attenzione sui tempi della repressione della mascolinità deviante e sul ruolo delle forze armate, in particolare nel fiumano, quale paradigma di una possibile spiegazione delle ragioni della repressione e delle sue tempistiche. La storiografia ha finora proposto la repressione dell'omosessualità durante il fascismo o come un approccio insito al regime stesso e pertanto senza alcun incremento significativo nel tempo (Benadusi) o come un fenomeno da interpretare nel contesto più ampio della repressione razziale che il regime aveva incrementato via via che si avvicinava al nazismo (Goretti e Giartosio).

Nella ex Venezia Giulia la dinamica temporale della repressione è invece legata al coinvolgimento militare dell'Italia nel conflitto e alla presenza di un significativo numero di militari.

**ŽENSKÉ IN OBMEJNI FAŠIZEM: SOCIOLOŠKI PREGLED
NAGOVARJANJA ŽENSK K URESNIČEVANJU NJIHOVIH
DRUŽBENIH VLOG V REVIJAH *EDINOST* IN *GORIŠKA STRAŽA*
MED LETI 1920 IN 1928**

Tjaša ŽAKELJ

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem

Tjasa.Zakelj@zrs.upr.si

Prispevek bo temeljil na raziskovanju družbeno želenih vlog žensk v zasebni in javni sferi v času med obema vojnama na Primorskem. Namen prispevka bo orisati tedanji diskurz v zvezi s spolnimi vlogami žensk in ga umestiti v specifičen zgodovinski kontekst »obmejnega fašizma«. Metodologija raziskovanja bo temeljila na kritični diskurzivni analizi besedil revij *Edinost* in *Goriška straža* med leti 1920 in 1928 v tistih prispevkih, kjer reviji naslavljata ženske in jih pozivata k uresničevanju različnih družbenih vlog. Prikazani bodo primeri nagovarjanja bralk, ki jih lahko umestimo v več kategorij, ki se med sabo običajno bodisi dopolnjujejo ali prepletajo in med katerimi izstopajo nasveti, zapovedi in prepovedi za žensko kot mater, žensko kot ženo, žensko kot politično akterko ter za žensko kot nosilko družbene kulture. Namen prispevka bo tako tudi reflektirati ideološki naboj diskurza, za katerega lahko ocenjujemo, da je izhajal iz patriarhalne ideologije spolnih vlog na eni strani in razmerij političnih moči na drugi strani.

Univerzitetna založba **Annales**

INŠTITUT za zgodovinske študije
ISTITUTO di Studi Storici
INSTITUTE for Historical Studies

Univerzitetna založba **Annales**

ISBN 978-961-6964-73-9

9 789616 964739